



GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ

(GEMDER)

e-ISSN: 2718-000X

Yıl: 3, Cilt: 3, Sayı:1

Haziran-2022

MAKALE BİLGİLERİ

İffet Kavramının Semantik Analizi

Semantic Analysis of the Concept of Chastity

Bu çalışma Doç. Dr. Osman BAYRAKTUTAN danışmanlığında devam eden “*Semantik Analiz Yöntemi Açısından Kur’an’da İffet Kavramı*” adlı Yüksek Lisans tezinden yararlanarak hazırlanmıştır.

YAZARLAR

Osman BAYRAKTUTAN

Batman Üniv. İslami İlimler Fak. Kur’an Okuma ve Kıraat İlmi Bilim Dalı

Doç. Dr. osmanbayraktutan@hotmail.com

Orcid: 0000-0002-0802-2971

Münevver ASSUN YAVUZ

İğdır Üniv. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

mineyavuz2760@gmail.com

Orcid: 0000-0002-7259-224X

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 01.05.2022

Makale Kabul Tarihi: 20.06.2022

Sayfa Aralığı: 171-209

Öz: İffet, helal olmayan şeylerden uzak durmak, dilencilikten kaçınmak, yetimin malına tenezzül etmemek, nefsin cinsel baskısına karşı nefsini muhafaza etmek demektir. Bu çalışmamızda "iffet" kavramının semantik analizini yaparak, diyakronik yöntemle ele alacağız. Bu sayede kavramın cahiliye şiirlerindeki anlamından başlayıp günümüze kadar geçirdiği anlam değişimlerini inceleyeceğiz.

Günümüzde iffet kavramının anlamında bir daralma olduğu ve sadece cinsellikte haramdan uzak durma manasında kullanıldığını görmekteyiz. Oysa Kur'an'ı Kerim'de dilenmekten kaçınma, yetimin malına tenezzül etmeme anlamında da kullanılmaktadır.

Semantik analizini yaptığımız iffet kavramı diğer birçok Kur'an'ı Kerim kavramları gibi çeşitli anlam değişimlerine uğramış kavramlardan birisidir. Toplumların zamanla değişmesi, farklı din, dil ve kültürden insanların İslam dinine girmeleri, coğrafi ve kültürel birçok nedenden dolayı kavramlar ilk kullanım alanlarından bazen tamamen uzaklaşmış veyahut da kısmen değişime uğramıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, İffet, Yetimin Malı, Haram, Muhsan.

Abstract: Chastity means being away from people who are not halal, not begging, not condescending to the property of orphans, and caring for oneself against the pressure of self-relationship. In this study, we deal with diachronic development by making a semantic analysis of the concept of "chastity". The meanings in the information about this knowledge are incomprehensible until they are understood.

Today, we see that it is far from a part of the concept of chastity and seeing it in the meaning of sexuality. However, in the Qur'an, it is also used in the sense of avoiding begging and condescend to the property of an orphan.

The concept of chastity, whose semantic analysis we have made, is one of the concepts that have undergone various meaning changes, like many other concepts of the Qur'an. Due to the change of societies over time, the conversion of people from different religions, languages and cultures to Islam, and many geographical and cultural reasons, the concepts have sometimes completely moved away from their first usage areas or partially changed.

Key Words: The Qur'an, Chastity, Orphan's Property, Forbidden, Debar.

Giriş

Bu çalışmamızda, Kur'an'ı Kerim'de dört yerde geçen iffet kavramının hangi anlamlara geldiğini ve bugünkü kullanımıyla ilişkisini incelemektedir. Kavramların ilk anlamlarını koruyarak günümüze ulaştığını veya ulaşmadığını tespit etmenin yolu kavramı semantik analiz yöntemi ile diyakronik açıdan ele almaktır. Zaman içinde bütün kavramlar çeşitli anlam değişimleri yaşamıştır. Bazıları ilk anlamını muhafaza ederken, büyük çoğunluğu ya anlam değişimine ya anlam kaymasına ya da anlam benzeşmesine uğramıştır. Kavramlarda meydana gelen bu değişimler semantik analiz incelemeleri sonucunda ortaya çıkartılmaktadır. Bu çalışmada da "iffet" kavramı semantik açıdan incelenecek ve diyakronik bir yöntemle ele alınacaktır. İffet kavramının Cahiliyedeki manasından hareketle Kur'an'ı Kerim'de hangi manada kullanıldığını ve bugün neyi ifade ettiğini gün yüzüne çıkarmak bu çalışmamızın kapsamını oluşturmaktadır.

1. İffet Kavramının Leksik Anlamı

İffet kelimesi sözlükte; helal olmayan şeylerden uzak durmak,¹ güzel olmayan şeylerden sakınmak,² kötü şeylerden uzak olmak,³ haramdan kaçınmak,⁴ namusunu muhafaza etmek, dilencilikten kaçınmak,⁵ ihtiyacı yokken başkasının malına tamah etmemek ve hırs

¹ Ebulbekâ, Eyyub b. Musa, *el-Külliyât* (Beyrut: 1993), 656.

² İbn Manzûr, Muhammed b. Mukrem, *Lisânü'l-Arab I-XV*, (Beyrut: Daru ihyai'd-düra, 1374), 9/253; Firuzâbâdî, Muhammed b. Yakub, *el-Kâmûsu'l-Muhît I-IV*, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1987), 3/171.

³ Zebîdî, Muhammed Murtaza el- Hüseyinî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, (Kuveyt: 1965), 24/172.

⁴ el-Cevherî, İsmail b. Hammâd, *es-Sıhah Tâcu'l-Lüğa ve Sıhâhu'l-Arabiyye I-VII*, Thk. Ahmed Abdülğafûr Attâr, (Mısır: Dâru'l-Kütübî'l-Arabî, 1379), 3/1405.

⁵ İbnu'l-Esîr, Mecduddin, *en-Nihâye fi Garîbi'l-Hadis ve'l-Eser*, (Beyrut: 1963), 3/264.

göstermemek, nefsin cinsel baskılarına karşı nefsini muhafaza etmek,⁶ anlamlarına gelmektedir.

İffet, affe (a-f-f) fiilinden türemiştir ve nefsini haramdan men etmek manasında kullanılmaktadır. Nefsin kendi sayesinde, şehvetin üstün gelmesinden kaçınacağı, bunu reddedeceği bir halin meydana gelmesidir.⁷ Afif; kötülüklerden ve haramdan sakınan adam,⁸ namusunu iffetini muhafaza eden demektir, müennesi ise afifedir.⁹ İffet kelimesi Kur'an'ı Kerim'de doğrudan geçmez, aynı kökten gelen isim ve fiiller dört yerde geçer.¹⁰ Yüzsüzlük yapıp dilenip istememek,¹¹ yetimin malına tenezzül etmemek,¹² namusunu korumak,¹³ evlenme isteği kalmamış yaşlı kadınların iffetli davranması¹⁴ anlamlarında kullanılmıştır. Kur'an'ı Kerim'de ferc, çoğulu fürûc kelimesi de iffet kelimesi ile aynı anlamda kullanılır. Mahrem yerlerini korumak, iffetlerini muhafaza etmek manasında h-f-z fiiliyle birlikte kullanılmıştır.¹⁵ H-s-n fiiliyle birlikte aynı anlamda kullanıldığı yerler vardır.¹⁶ H-s-n kökünden gelen isim ve fiiller de Kur'an'ı Kerim'de aynı anlamda kullanılmıştır.¹⁷ Ragıb el- İsfahânî (ö.502/1108), iffeti kanaat, gönül zenginliği, cömertlik gibi erdemle-

⁶ el-İsfahânî, Ebu'l Kasım Hüseyin b. Muhammed er-Rağıb, *el-Müfredatu Elfazı'l-Kur'ân*, Thk. S. Adnan Davudi, (Beyrut: Daru'l-Kalem ve ed-Daru's-Şamiyye, 1997), 507.

⁷ el-İsfahânî, *Müfredat*, 1023.

⁸ el-Ferahidî, el-Halil bin Ahmed, *Kitabu'l Ayn*, Thk. Mehdi Mahzumi, İbrahim Semerrai, (Beyrut: Müessesül Alemlî'l-Matbuat, 1988), 1/92.

⁹ Cevherî, 2/1075.

¹⁰ Muhammed Fuad Abdalbaki, b.Sâlih el-Mısri, *Mu'cemu'l Müfrehes Li-Elfazı'l Kerim*, (Kahire: Daru'l Hadis, 2007), 572.

¹¹ Bakara, 2/273.

¹² Nîsâ, 4/6.

¹³ Nûr, 24/33.

¹⁴ Nûr, 24/60.

¹⁵ Mü'minûn, 23/5; Nûr, 24/30, 31; Ahzab, 33/35; Kaf, 50/6; Meâric, 70/29.

¹⁶ Enbiyâ, 21/91; Tahrim, 66/12.

¹⁷ Mâide, 5/5; Nîsâ, 4/24, 25; Nûr, 24/4, 23, 33.

rin temeli olarak kabul eder ve iffetten yoksun olanın bütün güzelliklerden mahrum olduğunu, iffet sahibi olanın da diğer bütün güzelliklere sahip olduğunu belirtir. Eli, dili, gözü, kulağı ve diğer azaları ahlaka aykırı davranışlardan uzak tutmayı iffetin kemali olarak görür ve bu da "bütün bedenim iffettir" der. İfade edilen azaların şehvi isteklerini, akıl ve şeriatın belirlediği ölçüler içinde tutan kişinin iffet erdemine ulaşacağını belirtir.¹⁸ Aynı şekilde başka âlimlerde hemen hemen bu çerçevede iffeti ele alırlar. Mesala Gazâlî (ö. 505/1111); İhyâ' da mide şehvetini ve cinsel şehveti, insanın manevi ve ahlaki hayatını yıkıma uğratan en büyük tehlike olarak ele almıştır. İffeti cinsellik, mide, mala düşkünlük ve makam hırsı ile ilişkilendirmektedir. Akıl ve şeriatın ölçüleriyle hareket eden kişi kâmil noktaya varabilir. İffet erdemine sahip kişi yeme-içmede bedenini ihtiyacı kadarına yönelik aşırılıktan uzak durur. Cinsellikte de nikahı tercih edeceğini belirtmiştir.¹⁹

Cahiliye dönemi kaynaklarından olan Zevzenî'nin *Şerhu'l-Mu'allakâti's-seb'a adlı eserinde* iffet kelimesi iki ayrı yerde geçmektedir; iki yerde de mala, mülke tenezzül etmeme anlamında kullanılmıştır.

يُخْبِرُكَ مَنْ شَهِدَ الْوَقِيعَةَ أَنِّي - أَغْشَى الْوَعَى وَأَعْفُ عِنْدَ الْمِعْمَ

"Harbe katılan kimseler, benim kim olduğumu sana söyleyecektir. Ben ki savaşta saflara dalar hasımlarımı yener, zafer elde ederim. Fakat ganimet söz konusu olunca iffetli davranır, ganimete tenezzül etmem."²⁰ Burada iffet mala, mülke tenezzül etmeme anlamında kullanılmıştır.

نَعْمُ أَنَا سَتَا وَنَعْفُ عَنْهُمْ وَنَحْمِلُ عَنْهُمْ مَا حَمَلْنَا

¹⁸ el-İsfahânî, *ez-Zeri'a ila Mekârimi's-Şeri'a*, Terc. Abdi Keskinsoy, (Trabzon: Beşikçi Yayınevi, 2003), 298-299.

¹⁹ Gazâlî, *İhyâu Ulûmiddîn I-IV*, Tercüme Ahmed Serdaroğlu, trsz., (İstanbul: Bedir Yayınları, 1974), 3/79-107.

²⁰ ez-Zevzenî, Ebû Abdillâh Hüseyin b. Ahmed, *Şerhu'l-Mu'allakâti's-seb'a*, (Beyrût: 2005), 212.

"Biz ki insanlara hep iyilik yapar, onlara iffetli davranır(mallarına göz koymaz müstağni davranırız). Bize tevdi ettikleri yüklere de tahammül ederiz."²¹

Buradan hareketle iffet kelimesi cahiliye şiirlerinde; mala, mülke tenezzül etmeme, namus ve hayâ manalarında kullanılmıştır diyebiliriz. Bu da cahiliye şiirleri ile sözlüklerde geçen kelimenin kök anlamlarının bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır.

2. İffet Kavramının İstilahi Anlamı

İffet kelimesi ıstilahta, bir kimseni dinin belirlediği sınırlara dikkat edip, ayıp ve günah sayılan durumlardan uzak durması, şehvetin etkisi karşısında insanın nefsini kontrol edebilmesi, bedendeki aşırı istek ve isteksizlik arasındaki denge durumu, yeme içme ve cinsi arzu konusunda ölçülü olmak, aşırı istekleri bastırıp ilahi buyruğun altına sokmak suretiyle kazanılan erdem gibi anlamlarda kullanılır.²²

3. İffet Kavramı İle Yakın Anlamlı Kelimeler

3.1. Mahrem

Mahrem kelimesinin kök harfleri Arapça (h-r-m) harflerinden oluşmaktadır. Sözlüklerde bu üç harfin altı adet farklı üçlü mastarı (kök kelime) bulunmaktadır. Bu mastarlar, (hirmen), (hirmânen), (hurmen), (harâmen), (hürmeten), ve (haremen) şeklindedir.²³

Mahrem kavramı Kur'an-ı Kerim'de geçmez. Kur'an-ı Kerim'de, kavramın türetildiği (h-r-m) kökünün (tef'îl) mastarının fiili (harreme) ağırlıklı türevleri 83 yerde geçmektedir.²⁴ H-r-m kökünden

²¹ Zevzenî, 180.

²² Cürçânî, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b.Ali es-seyyid eş-Şerif, *et-Ta'rifât*, (Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-ilmîyye, 1983), 127; İsfahânî, *el-Müfredât*, 339.

²³ İbn Manzûr, 3/136; el-Fîrûzâbâdî, 4/131; Cevherî, 2/227.

²⁴ Selahattin Fettahoğlu, "Mahrem Namahrem İffet ve Namus Kavramlarının Semantiği ve Kur'an'da Kullanılış Biçimleri." *Turkish Studies (Elektronik)* (2016), Sayı: 11/5, s. 269-284. "[h-rm] kökünün [tef'îl] mastarından türeyen [harreme] kelimesi yirmi sekiz yerde mazi malum sığası [harreme] ile, altı yerde mazi meçhul sığası [hurrime] ile, beş yerde

gelen kelimeler Kur'an'ı Kerim'de haram kıldı, haram kılındı,²⁵ Mescid-i Harâm terkibi şeklinde,²⁶ haram aylar,²⁷ haram olmak,²⁸ yoksul bırakılmak, mahrum olmak,²⁹ ihram,³⁰ hürmet, saygı değer olmak,³¹ dokunulmaz,³² Meş'ari'l-Haram³³ anlamlarında kullanılmaktadır.

(Harreme) fiilinin ism-i mef'ulü olan muharrem kelimesi (çoğulu muharremet), genel anlamıyla dinen haram kılınan, yasaklanan şeyleri (haram); özel anlamıyla İslam'ın kendileriyle evlenilmesini yasakladığı yakın akrabaları (mahrem) ifade eder. Bu yasaklar hem kadın hem de erkek için geçerlidir. O halde mahrem, bir kişinin eşi ve kendine nikâh düşmeyen yakınları; kadın ve erkeğin yakınlık sebebi ile evlenmesi haram olanlar; kadın ve erkek için evlenilmesi helal olmayan (baba, oğul, anne, kız, hala gibi) yakın akraba; gizli olan, herkese söylenmeyen; nikâh düşmeyen; dinen kadının kendinden kaçmadığı erkek; yakın akraba oldukları için kadınların örtünmeden görünebildikleri kişiler için kullanılan isimdir.³⁴

müzâri malum sığası [yuharrimutüharrimu] ile, beş yerde ism-i mef'ûl sığası [muharremun] ile olmak üzere toplam kırk dört yerde geçmektedir. Bu sığa Türkçe haram kıldı; haram kılındı; haram etti; yasaklandı; haram saydı, haram edildi, saygıdeğer kıldı anlamına gelmektedir." Fettahoğlu, 276.

²⁵ Bakara, 2/85, 173, 275; Âli İmrân, 3/50, 93; Nîsâ, 4/160; Mâide, 5/3, 26, 72, 87, 96; En'am, 6/139, 140, 143, 144, 145, 146, 150, 151; Araf, 7/32, 33, 50, 133, 157; Tevbe, 9/29, 37; Yunus, 10/59; Nahl, 16/35, 115, 118; İsrâ, 17/33; Nûr, 24/3; Furkan, 25/68; Neml, 27/91; Kasas, 28/12.

²⁶ Bakara, 2/144, 149, 150, 191, 196, 217; Mâide, 5/2; Enfâl, 8/34; Tevbe, 9/7, 19; İbrahim, 14/37; İsrâ, 17/1; Hacc, 22/25; Fetih, 48/25, 27.

²⁷ Bakara, 2/194, 217; Mâide, 5/2, 97; Tevbe, 9/36.

²⁸ En'am, 6/139; Nahl, 16/116; Enbiyâ, 21/95; Hacc, 22/30.

²⁹ Zâriyat, 51/19, Vâkıa, 56/67; Kalem, 68/27; Meâric, 70/25.

³⁰ Mâide, 5/1, 95, 96.

³¹ Bakara, 2/194; En'am, 6/138.

³² Kasas, 28/57; Ankebût, 29/67.

³³ Bakara, 2/198.

³⁴ Sami, Şemseddin, *Kamus-i Türki* (İstanbul: Kapı yayınları, 2004), 941.

Şu halde (*حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ*) “size haram kılındı” ifadesi, anne, kız kardeş, hala, teyze gibi yakınlarının kişinin mahremi olduğuna ve bu mahremiyette kişinin iffet sahibi olması gerektiğine işaret eder. Bu ayette Allah evlenilemeyecek kişileri belirtmiştir. Haram olanlardan uzak durması manasıyla iffetle yakın anlamlıdır.

3.2. Nâ-mahrem

Nâ-mahrem kelimesi Kur’an-ı Kerimde geçmez. Ancak bizim dilimizde dini bir kavram olarak kullanılmaktadır.

Bu kavram Farsça olumsuzluk eki olan “nâ” ile Arapça mahrem kelimesinin birlikte oluşturdukları Türkçe bir terkip olarak kullanılır. Evlenmelerinde bir yasak bulunmayan, nikâh olunabilen, nikâh düştüğü için kendisinden sakınılan, kendileri ile nikahlanmayı dinin yasaklamadığı, kadınların örtünmeden görünmeyecekleri, erkeklerinde bakmaması gereken kimseleri ifade etmektedir.³⁵ Nâ-mahrem kavramı için Ku’ran-ı Kerim’de helal olmak kavramı kullanılmaktadır.

Helal olmak kavramı ayetlerde³⁶ birçok helali ifade için gelmektedir.

Nâ-mahrem kavramını ifade eden “helal” kavramı ise ayette şu şekil de geçmektedir.

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَلِكَ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ ۚ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ ۚ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

“Bir de harb esiri olarak ellerinizde mülk bulunanlar müstesna olmak üzere evli kadınlar, işte bütün bunlar size Allah yazısı olarak haram; Bunların maadası ise sifahdan kaçınarak namuslu yaşamak üzere mallarınızla isteyeziniz diye size halâl kılındı, o halde hangilerinden nikâh ile müstefid oldunuzsa mehirlerini kendilerine verin ki farzdır, o mehri keşidikten

³⁵ Ögüt, Salim, "Mahrem" *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi I-XLIV*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003), 27/388-389.

³⁶ Nahl, 16/116; Yunus, 10/59.

sonra aranızda rızalaştığımızda da size bir cünha yoktur, her halde allah alim, hakim bulunuyor.”³⁷

Bu ayette geçen “helâl” kavramı Türkçe’de kullandığımız nâmahrem kavramına karşılık kullanılmaktadır.

İffet kavramı, kötü ve yasak olanlardan uzak durmak, kendine ait olmayan mallar hakkında ve cinsel meselelerde ahlaki ilkelere dikkat etmek manasıyla nâmahrem kavramıyla anlam birliğine sahiptir.

3.3. Namus

Nâmus sözcüğünün kök harfleri (n-m-s)’dir. İbn Fâris (ö: 395/1004), (nâmus), (nemes) ve (nims) sözcüklerinin (n-m-s) kökünden türemiş farklı anlamda üç sözcük olduğunu ifade eder. “Nemes” renklerden bir renk, “nims” herhangi bir şeyin bozulması, “nâmus” bir şeyin gizlenmesi, insanın sırrını bilen, avcının saklandığı çukur, Cibril (a.s) anlamına geldiğini ifade eder.³⁸

Nâmus sözcüğü Ku’ran’da geçmez. Bu sözcük islam kaynaklarında, vahyin ilk gelişi esnasında Hz. Muhammed (s.a.v) ve Varaka b. Nevfel arasında gerçekleştiği rivayet edilen bir konuşmada geçmektedir. Varaka b. Nevfel’in Hz. Hatice’ye “Eğer bana söylediğin doğru ise Musa (a.s)’ya gelen “Nâmus-u Ekber” ona da gelmiştir” ifadesi ile Allah Resulüne söylediği “Sen Meryem oğlu isa (a.s)’nın müjdelediği peygambersin ve Musa (a.s)’nın nâmusunun benzeri bir hal üzeresin” rivayetlerinde geçmektedir.³⁹

³⁷ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 2/1326.

³⁸ İbn Fâris, Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Faris b. Zekeriyâ, *Mu’cemu mekayisi'l-luga I-VI*, Thk. Abdüsselam Muhammed Harun, (Beyrut: Daru'l- İlm, 1979), 5/481.

³⁹ Buhârî, Muhammed b. İsmail, *es- Sahih I-VIII*, Bedu'l Vahiy, 3, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), 122.

Varaka b. Nevfel'den nakledilen rivayette Cibril (a.s)'mı ifade eden nâmus kavramı, islam literatüründe Allah'ın şeriatı, ilahi kanun, resullerin şeriatı, Tevrat, nübüvvetle ilgili kanunlar şeklinde ifade edilir.⁴⁰

Nâmus kavramı günümüz Türkçesinde, "sırrı bilen, gizli bilgiye vakıf olan, bir şeyin gizlenmesi" anlamına uygun olarak manevi şahsiyetin korunması, ailenin onuru ve dokunulmazlığı, ırz, hayâ, edep, iffet manasında kullanılmaktadır. Başka meleklerin sahip olmadığı, vahy gaybına sahip olduğu için Cibril (a.s)'a "Nâmus-u Ekber" denilmektedir.⁴¹

Kişilik ve aile mahremiyetini koruma anlamında nâmus ile iffet arasında anlam ilişkisi vardır.

3.4. Muhsan

Muhsan kavramı "حصن" kökünden türemiştir ve "h-s-n", korumak, engel olmak, etrafı korunaklı olmak anlamındadır.⁴² "حصن" kök olarak "kale, hisar" anlamına gelmektedir. Bu tür maddi korumayla birlikte, birçok açıdan manevi korumayı da ifade eder. Bu nedenle iffet ve namusu koruma ile ilgili kullanımı yaygındır. Muhsan-muhsane, muhsin-muhsine lafızları erkek yahut kadının, evlilik, hürriyet, Müslüman olmak ve iffet yoluyla ihsan sahibi olması demektir. Kadın için kullanıldığında eğer kadın kendini koruyabiliyorsa "ص" harfi kesralı okunur, kadın başkası tarafından korunuyorsa "ص" harfi fethalı okunur.⁴³ Kitaabu'l-Ayn'da da bu şekilde

⁴⁰ Cürçânî, 1/239.

⁴¹ Asım Efendi, Mütercim, *El-Okyanûsu'l-basîf fi tercemeti'l-Kamûsu'l-mu-hit*, (İstanbul: 1268), 2/302.

⁴² İbn Dureyd, Ebu Bekr Muhammed b. el-Hasen, *Cemheretu'l Luğa I-III*, Thk, Remzi Munir Ba'lbeki, (Beyrut: Daru'l-ilm li'l-Melayin, 1987), 1/543-544; el-Cevheri, 5/2101; İbn Fârîs, 2/69; el-İsfahânî, *el-Mufredât*, 239.

⁴³ el-İsfahânî, *el-Mufredât*, 239-240; et-Tabersi, Ebu Ali el-Fadl b.el-Hasen, *Mecmau'l-Beyan fi Tefsiri'l Kur'an I-X*, (Beyrut: Daru'l Fikr, 1414), 3/55; İbn Manzûr, 13/120-121.

ifade yer alır. Muhsana kadın eşinin koruduğu, muhsine kadın namusunu koruyan şekilde ifade edilir.⁴⁴ Kelimenin anlamı evli ve iffetli kadınlar demektir Sa'leb (ö. 291/904)'den bunu ifade eden rivayet şu şekilde gelmektedir. *"Bütün afife kadınlar muhsana ve muhsinadır ve bütün evli kadınlar da muhsanadır."* buyrulur.⁴⁵ Aynı şekilde bu kavramın evli ve iffetli kadınlar anlamına geldiği başka kaynaklarda da ifade edilmiştir.⁴⁶ Bu nitelikler ile kelimenin etimolojik anlamı arasında bu niteliklerin kişiyi çeşitli açılardan koruması yönüyle anlam birliği vardır.

Kur'an'ı Kerim'de "h-s-n" kökünden gelen ve kök anlamına uygun olarak maddi korumayı ifade eden kullanımlar vardır.⁴⁷

Muhsan kavramı fıkhıta ilave bir anlam kazanmış; hür bir kadınla geçerli bir evlilik içinde cinsel birlikteliği şart koşmuştur. Elmalı'ya göre evli ve iffetli kadına muhsana denildiği gibi evlenmemiş iffetli kızlara da muhsana denilir.⁴⁸ Serahsi'ye göre ise *"Müslüman bir kimse ancak özgür ve müslüman kadınla cinsel temasta bulunduğu muhsan olur."* Serahsi, kişi cariye ile evlenip cinsel birliktelik yaşasa da muhsan olmaz der. Ebu Hanife ve İmam Muhammed ise, kişi yahudi ve hristiyan ile evlenip cinsel birliktelik yaşasa da muhsan olmaz. Ebu Yusuf olur der. Küçük veyahut deli bir kadınla da muhsan olunmaz. Kafir bir eş de kadını muhsan yapmaz. Bu hükümler Huzeyfe bin el-Yeman'dan nakledilen bir rivayetten elde edilmektedir. Huzeyfe yahudi bir kadınla nikahlanmak istemiştir

⁴⁴el- Ferâhîdî, 1/392.

⁴⁵ İbn Fâris, 5/237.

⁴⁶ el- Cevheri, 5/2101; İbn Manzûr, 3/209; el-Fîrûzâbâdî, 1/211.

⁴⁷ Enbiya, 21/ 80.

⁴⁸ Yazır, Elmalı Muhammed Hamdi, *Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh İstılâhları Kâmusu*, Tercüme. Sıtkı Gülle, (İstanbul: Eser Neşriyat), 1997, 3/455.

Allah Resulü(s.a.s) “Onu bırak, o seni muhsan yapamaz” buyurmuştur.⁴⁹

Ayetlerde geçen “muhsanât” kelimesine müfessirler iffetli, namuslu, evli, hür ve müslüman şeklinde farklı anlamlar vermişlerdir. Bu şekilde farklı anlamlar verilmesi fıkhi açıdan da farklı sonuçlar meydana getirmiştir. Bu konunun detayları başka bir tez konusu olacak kadar ayrıntı içermektedir. Bu nedenle muhsan kelimesine bu kadarla değinmeyi uygun bulduk. Ancak şurası kesindir ki muhsan kelimesine hangi anlam verilirse verilsin kişiyi haramdan koruyan niteliklerdir. Bu yönüyle İffet ve muhsan kelimeleri arasında anlam birliği vardır.

3.5. Irz

Vücut⁵⁰ nefis, bireyin kendisi, hayat,⁵¹ haseb, asalet, şeref, onur, bireyin manevi şahsiyeti, vücudun güzel ya da kötü kokusu, yağmur bulutu, ağaçlı vadi anlamlarına gelmektedir.⁵²

Irz kelimesi bazı kavramlarla birleşerek yeni bir anlam kalıbı oluşturmuştur. şu örneklerde olduğu gibi. Vücudu güzel kokan kadın,⁵³ ırzına hakaret etti,⁵⁴ Nice güçsüzler bulunur şahsiyetleri güçlüdür, nice vücudu güçlüler vardır ki soyu soppu iyi değildir.⁵⁵

Bu örneklere baktığımızda ırz kavramı bazen vücut, beden bazen de manevi kişilik, haysiyet manalarında kullanılmıştır.

Kur’an-ı Kerim’de geçmeyen ırz kavramı hadislerde sıklıkla geçmektedir. Konuya örneklik açısından şu hadisi örnek verebiliriz.

⁴⁹ Serahsî, Şemsü’l-eimme Ebû Sehl Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed, *Mebsût*, Tercüme Mustafa Cevat Akşit, (İstanbul: Gümüşev Yayınları, 2008), 5/229-230.

⁵⁰ İbn Düreyd, 2/745; el-Cevherî, 3/1091; el-Fîrûzâbâdî, 832.

⁵¹ el-Cevherî, 3/1091; İbn Düreyd, 2/745.

⁵² İbnü’l-Esîr, 3/209; İbn Manzûr, 9/140-142; ez-Zebîdî, 18/397; el-Cevheri, 3/1091.

⁵³ İbn Manzûr, 9/141

⁵⁴ İbn Düreyd, 2/747.

⁵⁵ İbn Manzûr, 9/140; ez-Zebîdî, 18/396.

“Muhakkak ki babam, babası ve ırzım, Muhammedin ırzını sizden korumak için muhafazadır.”⁵⁶ Bu hadiste geçen ırz kavramı Türkçeye yine ırz olarak tercüme edilmiştir.

Irz kavramı Türkçe sözlüklerde anlamca birbirine yakın kelimelerle ifade edilmiştir. Bu kavrama verilen anlamlar şu şekildedir: Nâmus, iffet, şan, şeref, vakar, cinsel haysiyet gibi anlamlar verilmektedir.⁵⁷ Türkçede ırz kavramı ile ilgili deyimlerde mevcuttur. Mesela, Irza geçmek: Zorla cinsi temasta bulunmak.⁵⁸ Irz kavramının Türkçe’de iffet, namus, şeref gibi anlamlar da kullanımı mevcuttur. Ancak zaman içinde daha çok cinsellik ifade eden bir kavrama dönüşmüştür. Arapçada kullanılan ancak Kur’an’ı Kerim’de geçmeyen ırz kavramı meallerde kullanılmaktadır. Enbiyâ, 91. , Mü’minûn, 5. , en-Nûr, 30. ve 31. , et-Tahrîm, 12. , el-Me’âric, 29. ve Ahzâb 35. âyetlerinde geçen ferc kelimesi, ırz, iffet, nâmus, avret yeri, mahrem bölge, cinsel organ kelimeleriyle ifade edilmiştir.⁵⁹

Ferc kelimesinin Arapça ve Türkçe sözlüklerde erkek ve dişi cinsel organı anlamına geldiği çok açıktır.⁶⁰ Irz kavramı Arapçadan Türkçeye geçerken anlam kayması yaşamıştır. Türkçede kazandığı cinsellik anlama göre “ferc” kelimesinin ırz olarak çevrilmesi isabetli bir çeviridir.

3.6. Hayâ

⁵⁶ Canan, İbrahim, *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi I-XVIII*, Akçağ Yayınları, Ankara 1988, 8/199.

⁵⁷ Sâmi, Şemseddin, 933

⁵⁸ Şafak, Ali, *Hukuk ve Emniyet Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Rehber Yayıncılık, 1992), 183.

⁵⁹ Esed, Muhammed, *Kur’an Mesajı meal-tefsir*, (İstanbul: İşaret Yayınları), 1997, 662; Öztürk, Yaşar Nuri, *Kur’an’ı Kerim Ve Türkçe Meali*, (İstanbul: Yeni Boyut, 2012), 331.

⁶⁰ el-Cevherî, 1/333; el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 628; İbn Manzûr, 10/209; el-Fîrûzâbâdî, 257.

Hayâ sözlükte “çekinme, utanma, mahcup olma, edep” gibi anlamlara gelir. Ahlak terimi olarak ise “nefsin çirkin davranışlardan kaçınması ve onları bırakması anlamındadır”.⁶¹ İbn Miskeveyh’e göre hayâ iffetin alt erdemlerindedir. Hayâ, nefsin çirkinlikleri yapma korkusu ve aleni bir şekilde yerilip sövülmekten sakınmasıdır şeklinde açıklar.⁶² Kınalızâde Ali Efendi hayâ duygusunu iffet duygusunu oluşturan unsurlar arasında zikreder.⁶³ Kur’an’ı Kerim’de hayâ kavramının türevleri üç ayette geçmektedir.⁶⁴

Hadislerde hayâ kavramı ve türevleri geçmektedir. “Her dinin bir ahlakı vardır; islamı’n ahlakı da hayâdır.”⁶⁵ Başka bir hadiste “Eger utanmuyorsan istediğini yapabilirsin” şeklinde mevcuttur.⁶⁶

Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere çirkin işlerden uzak durma manasında iffetle yakın anlamlıdır.

3.7. Edep

İbn Manzûr edep kavramının “e-d-b” kökünden geldiğini ve bunun “davet etme” manasına geldiğini belirtir. Yine aynı kökten gelmiş olan üdbe, me’debe, me’dübe kavramları düğün yemeği, ziyafette verilen yemek manasında kullanılır.⁶⁷ Edep, davet, güzel tutum ve davranış, nezaket, incelik, hayranlık, takdir anlamlarında kullanıldığı ifade edilmiştir.⁶⁸

⁶¹ Cürcânî, 127.

⁶² İbn Miskeveyh, 37-38.

⁶³ Kınalızâde, Ali Çelebi, *Ahlâkî-Âlâ’î*, 102.

⁶⁴ Kasas, 28/25; Ahzab, 33/53; Bakara, 2/26.

⁶⁵ İbn Mâce, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid, *Sünen I-II*, (İstanbul: 1992), Zühhd, 17.

⁶⁶ Buhârî, Enbiya, 54; Ebu Dâvûd, Süleyman b. El-Eş’as, *Sünen I-V*, (İstanbul: 1992), Edeb, 6.

⁶⁷ İbn Manzûr, 14/466; İbn Kuteybe, Abdullah b. Müslim, *Edebu’l-kâtib*, thk. Muhammed ed-Dâlî, (Beyrut: 198)5, 162.

⁶⁸ el-Ferâhidî, 8/85; el-Cevherî, 1/14; İbn Manzûr, 1/206-207; ez-Zebîdî, 2/12-15; er-Râzî Muhammed b. Ebî Bekr, *Muhtâru’s-Sihâh*, Thk. Mahmûd Hâtır, (Beyrut: 1995), 10.

Edep kavramı zaman içerisinde bazı anlam değişiklikleri yaşamıştır. VIII./XIV. Yüzyıllarda el-Feyyûmî edep kavramını nefsin terbiyesi (nefsin isteklerini bırakıp, ibadete yönelip ruhen yücelmek) ve güzel ahlak şeklinde ifade etmiştir.⁶⁹ Ez-Zebîdî(ö. 1205/1791) edep kavramını şu şekilde tanımlamıştır: Edep, halk nezdinde kabul gören güzel ahlak, kişiyi kötülüklerden uzaklaştırıp güzele yönelten meleke, iyi huy ve iyi davranıştır. İslam'dan sonra da Arapların sahip olduğu ilimleri ifade eden bir kavram olarak kullanılır.⁷⁰

Kur'anı Kerim'de edep ve bu kökten gelen herhangi bir kelime doğrudan doğruya geçmemektedir. Fakat dört ayette "edep" kelimesiyle yakın anlamlı olan "deeb, ve de'b" olarak ⁷¹ "adet, alışkanlık, eskilerin uygulamaları" manasıyla; bir ayette⁷² "adentiniz üzere" manasında; bir ayette de⁷³ "mutad şekilleriyle" manasında gelmektedir.

Ancak hadislerde edep, çoğulu âdâp ve aynı kökten gelen isim ve fiil şeklinde kullanımları sıkça geçmektedir. Birçok hadis kitabında "Kitabu'l-Edep", "Babu'l Edep" şeklinde bölümler yer almaktadır.⁷⁴ Edep ahlak konuları ile yakın anlamda kullanılmaktadır.⁷⁵

Edep kavramı cahiliye döneminde davet, düşün yemeği anlamında kullanılırken zaman içerisinde ahlakla ilgili bir kavram olarak kullanılır hale gelmiştir. Türkçede de ahlakla ilgili bir kavram olarak kullanılmaktadır. Günlük hayatımızla ilgili maddi manevi birtakım kuralları ifade eder şekilde kullanılır. Mesela yeme-içme

⁶⁹ el-Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed, *el-Misbâhu'l-munîr*, thk. Hızır el Cevad, (Lübnan: 1987), 4.

⁷⁰ ez-Zebîdî, 2/12-15.

⁷¹ Enfal, 8/52, 54; Al-i İmran, 3/11; Mü'min, 40/31.

⁷² Yusuf, 12/47.

⁷³ İbrahim, 14/33.

⁷⁴ *Buhârî, Kitâbul Edep*, 7, 68-75; Ebû Dâvûd, *Kitâbü'l-Edeb*, 40, 5/132-424; İbn Mâce, *Kitâbü'l-Edeb*, 33, 2/1206-1257.

⁷⁵ el-Bağdâdî, Abdulkadir b. Ömer, *Hizânetu'l-edeb I-XI*, Thk. 'Abdusselâm M. Hârûn, (Kahire: 1989), 9/434.

adabı, oturma-kalkma adabı, dua adabı vb.birçok alanda ifade edilir. Cinsel manada iffetine dikkat eden insanlar için çok edepli ifadesi kullanılır ve iffetle bu şekilde bir anlam birliği vardır.

3.8. Hıfzu'l-Ferc

“Hıfzu'l-Ferc” (Namusun korunması) bu kavram Kur'an'ı Kerim de cinsel ahlak olgusunu anlatan bir kavramdır. “hıfz” ve “ferc” kavramlarının Arapça'da ki anlamlarını ayrı ayrı inceleyerek iffetle bağlantısını ortaya koyacağız.

“H-f-z” kavramı “muhafaza etmek, korumak, aramak, bulmak, kaydetmek” anlamındadır.⁷⁶ Hıfz, insanın anlama kabiliyeti, anladığı bilgiyi muhafaza etmesi ve unutmaması manasında da kullanılır. Genel manada her türlü muhafaza, arama, dikkat, bulma manasında kullanılır. Hıfz kavramı Kur'an'ı Kerim'de ferc kavramı ile kullanıldığında, bu terkip kinaye yoluyla iffetin muhafaza edilmesi, iffet sahibi olmak manasına gelir. Çünkü iffet, haram olan cinsel birteliktelikten nefsin muhafaza etmesidir.⁷⁷ “F-r-c” “iki şey arasında bulunan çatlak, yarık, gedik” anlamındadır. Bu kavram avret yerinden kinaye yapılmaktadır ve bu manada çok kullanıldığından dolayı onun için sarih bir isim olmuştur. Erkeğin ve kadının avret mahallini ifade etmektedir.⁷⁸ Hıfzu'l Ferc, kinaye yoluyla iffetin muhafaza edilmesi anlamına gelmektedir. “Fercin korunması, muhafaza edilmesi” anlamındaki söz kalıbı tekil veya çoğul şekilde birçok ayette gelmektedir.⁷⁹ Ahzab 35. ayette şu şekilde geçmektedir:

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّانِعِينَ وَالصَّانِعَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا

⁷⁶ el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 325.

⁷⁷ el-Halebi, Ahmed ibn Yusûf es-Semin, *Umdetü'l-Huffâz fî Tefsîri Eşrefi'l-Elfâz I-IV*, 1. b, Thk Muhammed et-Tuncî, (Beirut: Âlemu'l-Kütüb, 1993), 1/497-498.

⁷⁸ el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 317

⁷⁹ Mü'minûn, 23/5; Nûr, 24/30, 31; Ahzâb, 33/35; Mearic, 70/29.

“ Bütün müslimler ve müslimeler, mü'minler ve mü'mineler, kanitler ve kaniteler, sadıklar ve sadıklar, haşı'ler ve haşı'alar, mütesaddıklar ve mütesaddıklar, saimler ve saimeler, ırzlarını koruyan erkekler ve kadınlar Allahı çok anan zâkirler ve zakireler hep bunlara Allah bir mağrifet ve bir büyük ecir hazırlamıştır.”⁸⁰

Ayette geçen “hâfîzîne fûrûcehum ve'l-hâfîzât” kelime grubu “ferc” ve “hıfz” kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir ve bu kelimelerin Arapçada ki kullanımlarına uygun olarak “ırzlarını muhafaza eden erkekler ve kadınlar” şeklinde tercüme edilmiştir. Bu ayette namuslu davranma, ırzını koruma noktasında Allah her iki cinsi de ayrı ayrı zikrederek, bu ahlaki değerini her iki cins için de aynı derecede önem arzettiğini net bir şekilde ortaya koymuştur. Ayetlerde geçen bu kavram “ırzlarını muhafaza edenler” manasıyla iffetle yakın anlamlıdır.

3.9. Ehsane-Ferc

H-s-n kökü engel olma, koruma, etrafı çevrili olma anlamlarındadır.⁸¹ Bu kelime maddi manevi her türlü koruma için kullanılır. Mesela Yusuf suresinde⁸² korumalı ve muhkem bir yerde bir şeyin muhafaza edilmesi anlatılmıştır. Bu kavram ayette şu şekilde gelmektedir.

ثُمَّ يَا أَيُّهَا مَنْ بَعْدَ ذَلِكَ سِنْعَ شِدَادٍ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَحْصِنُونَ

“Sonra onun arkasından yedi kurak sene gelecek, önce biriktirdiklerinizi yiyip götüreceksin, biraz saklıyacağımızdan maada”⁸³ ayette bir şeyin muhafaza edilmesi, korunması anlamındadır.

Kur'an'ı Kerim'de “ahsanet fercehâ” terkihi kullanılır ve iffetli kadın modeli olarak Hz. Meryem anlatılır.⁸⁴ Ferc kelimesiyle birlikte

⁸⁰ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6/3894.

⁸¹ Ibn Dureyd, 1/543-544; el-Cevherî, 5/2101; Ibn Fârîs, 2/69; el-İsfahânî, *el-Müfredât*, 239.

⁸² Yusuf, 12/48.

⁸³ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 4/2871.

⁸⁴ Enbiya, 21/91; Tahrim, 66/12.

kullanılınca “fercini koruma” iffetli olma anlamına gelmektedir. Ferc kelimesinin sözlükte iki şey arasın da bulunan çatlak, yarık, gedik anlamına geldiğini ve ayret yerinden kinaye olarak açık bir şekilde kullanıldığını “hıfzul ferc” maddesin de belirtmiştik. Kur’an’ı Kerim’de “ahsanet fercehâ” terkibiyle kullanımına Tahrim 12. ayeti örnek verebiliriz:

وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُنْتِ مِنَ الْفَاتِنِينَ وَكَانَتْ مِنَ الْغَائِبِينَ

“Bir de İmranın kızı Meryemi ki ırzını pek sağlam korudu, fakat biz ona ruhumuzdan nefh ettik, hem rabbının kelimatını ve kitaplarını tasdik etmişti, hem “kanitin”den idi.”⁸⁵

Bu ayette “ahsene” fiili ferc kavramıyla kullanılarak iffetini sapaşlam koruyan manasına gelmiştir. Hz. Meryem’in ahlak dışı bir cinsel birliktelik yaşamadığı, iffetini muhafaza ettiği net bir şekilde ifade edilmiştir.

3.10. İsti’sam

A-s-m fiil kökü muhafaza etmek, engellemek, sahip olmak anlamındadır.⁸⁶ “İstifal kalıbında geldiği zaman “günahtan sakınmak” anlamına gelmektedir. Kötülüğe bulaşmaktan muhafaza edecek, uzaklaştıracak çareler aramak manasına gelir. Böyle bir arayışa giren kişi kendini kötülükten koruyacak sebeplere sığınmayı ister. Cinsel manada kendine yaklaşan kadın karşısında Hz. Yusuf’un tavrı “isti’same” fiiliyle ifade edilmiştir. “isti’same” bir kişinin bir şeyden kaçındığını, bütün benliğiyle korunmak istediğini ifade etmek için kullanılır.⁸⁷ Yusuf 32. ayette bu şekilde kullanılmıştır.

قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ وَلَقَدْ رَاودَنَّهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ وَلَئِن لَّمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ

⁸⁵ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 7/ 5134.

⁸⁶ el-Fîrûzâbâdî, 4/1465

⁸⁷ el-Halebi, 3/104; el-İsfehânî, *Müfredât*, 337.

“İşte dedi, bu gördüğünüz, hakkında beni levm ettiğiniz, yemin ederim ki ben bunun nefisinden murad istedim de o fikri ismetle imtina’ etti, yine yemin ederim eğer emrimi yapmazsa mutlak, muhakkak zindana atılacak ve mutlak, muhakkak zelillerden olacak.”⁸⁸

Ayette, Hz. Yusuf (a.s.)’un çirkinlikten kaçınmak için takındığı tavır “istisa’me” fiiliyle ifade edilmiştir. İsti’same, kötülükten kaçınmak için sebeplere sığınmak anlamıyla Hz. Yusufun tavrı ile örtüşmektedir. Hz. Yusuf bu kötülükten kaçınmak için zindana⁸⁹atılmayı yeğlemiştir. Ayete meal verilirken “iffetinden dolayı” ifadesini ilave edenlerde vardır. Bu nedenle iffetle yakın anlamlıdır.

3.11. Ahlak

Ahlâk, ha-la-ka kelimesinden türemiştir ve din, huy, tabiat manalarına gelmektedir ve hulk kelimesinin çoğuludur.⁹⁰ Bu anlamlardan hareketle şu şekilde tanımlar yapılmıştır: Ahlâk, “nefiste bulunan ve zorlama olmadan hertürlü fiil ve eylemin kendisinden ortaya çıktığı meleke”.⁹¹ İbn Miskeveyh’in ahlak tanımı şu şekildedir: “nefsin eylemlerini düşünüp taşınmadan gerçekleştirmesini sağlayan haldir.”⁹²Bu ifadeler ahlâkın herkeste yaratılıştta var olan bir meleke olduğunu gösteriyor. Kur’an-ı Kerim’de Hz. Muhammedin ahlâkına işaret edilmiştir. Kalem 4. ayette şu şekilde geçmektedir:

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ

“Ve her halde sen pek büyük bir ahlâk üzerindesin.”⁹³ Ayetiyle Hz. Muhammed’in (s.a.s) ahlâkının yüceliği vurgulanmıştır. Hadislerde de ahlâk sıkça kullanılmıştır. Mesela şu hadislerde olduğu gibi: Hz. Âişe’nin Rasûlullah’ın(s.a.s.) Ahlâkını Soran sahabe-i kiram’a: “Siz Kur’ân okumuyor musunuz?” O’nun Ahlâkı Kur’ân’dı.” şeklinde ifade

⁸⁸ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 5/3859.

⁸⁹ Yusuf, 12/33.

⁹⁰ İbn Manzûr, 10/86.

⁹¹ Cürcânî, 102

⁹² İbn Miskeveyh, 25.

⁹³ Yazır *Hak Dini Kur’an Dili*, 8/5268.

etmiştir.⁹⁴ Yine başka bir hadiste Hz.Muhammed (s.a.s): “Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.” buyurmaktadır.⁹⁵ Bu hadis risaletin ve ahlakın kaynağının ilahi olduğunu ortaya koymaktadır. Yine diğer bir hadiste Hz. Muhammed (s.a.s): “Sizin en hayırlınız ahlâkı en güzel olanınızdır” buyururlar.⁹⁶

Kur’an-ı Kerimde birçok ahlaki değer geçmektedir. Sabır, haya, cömertlik, mütevazi olma, kanaatkar olma, iyi davranış, güler yüzlü olma, barışseverlik, kötülüklerden uzak durma gibi ahlâki değerler iffet kavramının içinde yer alır.⁹⁷ Bu nedenle ahlâkla iffet yakın anlamlıdır.

3.12.Örtünme

Türkçe’de kullandığımız örtünme kavramın Arapça’daki karşılığı “hicab”dır. Hicab kelimesi “h-c-b” kökünden gelmektedir ve örtü, iki nesne arasına konan engel, perde, sakladı, gizledi şeklinde anlamlar içermektedir.⁹⁸ Hicab kelimesi bedeni örtmek manasının dışında başka anlamlarda da kullanılmaktadır. Hakikate ulaşmaya, ahirette Allah’ı görmeye engel perde anlamında kullanılır. Kur’an-ı Kerim’de hicab kelimesi yedi ayette geçer.⁹⁹

Örtünme, insanların kendilerini sıcaktan, soğuktan, darbelerden ve tacizlerden korumak için tercih ettiği bir yöntemdir. Bu hal insanı diğer canlılardan ayıran bir durumdur. Kur’an-ı Kerim’de bu saydığımız gerekçelerden bahseden ayetler mevcuttur.¹⁰⁰ Mesela Nahl 81. ayette ifade edildiği gibi.

⁹⁴ Müslim, Ebu’l-Müslim b. El-Haccâc b., *Sahih-i Müslim I-VIII*, Tercüme Mehmed Sofuoğlu, (İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2013), Salâtu’l Müsâfirîn, 139.

⁹⁵ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, (İstanbul: 1992), Husnu’l-Hulk, 8.

⁹⁶ Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa, Sünenü’t-Tirmizî 1-x, (Mısır: 1968), Birr, 47.

⁹⁷ İbn Miskeveyh, 26.

⁹⁸ Zebidî, 2/239; el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 101-103.

⁹⁹ El-Ahzab,33/53; el-Araf, 7/46; Meryem, 19/17; Fussilet, 41/5; eş-Şura, 42/51; el-İsra, 17/45.

¹⁰⁰ Nahl, 16/81;Araf, 7/26-27.

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظُلُمًا وَّجَعَلَ لَكُمْ مِّنَ الْجِبَالِ اَكْنَانًا وَّجَعَلَ لَكُمْ سَرَائِلَ تَقِيْكُمْ الْحَرَّ
وَسَرَائِلَ تَقِيْكُمْ بِاسْتِكْمَ كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهٗ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُوْنَ

“Allah halkettiği şeylerden sizin için gölgeler yaptı ve sizin için dağlardan siperler yaptı, hem sizi sıcaktan vıkaye edecek esvablar hem de harbde vıkaye edecek esvablar yaptı, bu suretle üzerinizde olan ni’metini tamamlayacak ki siz halis müsliman olup selamet neşredesiniz”¹⁰¹

Bu ayetler insanın örtünmesinin gerekçelerini ortaya koymaktadır. Âraf suresi 26. Ayetteki “Ey Ademoğulları size edep yerlerinizi örtecek elbise verdik” ifadesi müslim gayri müslim, kadın erkek bütün insanların edep yerlerini örtmesinden bahsetmektedir. Yine ayetin devamın da “en güzel elbise takva elbisesidir” ifadesiyle iman, hâya, güzel işler, kalplerin Allah’tan gereği gibi sakınıp onun rızasına uygun işler ortaya koymasını ifade etmektedir.¹⁰² İnsanı asıl güzelleştiren elbise takva, edep ve hayâdır. Bu bahsettiğimiz ayetler genel bir örtünmeden bahseder. İffeti koruma manasında bir örtünmeden Nur ve Ahzab suresindeki ayetlerde daha geniş bahsedilmiştir. Kur’an’ı Kerim’de mümin erkeklerin örtünmesinden detaylı bahsedilmez sadece Nur 30. ayette “ferçlerini korusunlar” ibaresi yer alır. Biz bu ifadeyi hem zinadan uzak dursunlar hemde avret yerlerini örtsünler şeklinde anlayabiliriz. Ancak mümine kadınların örtünmesi daha detaylı anlatılmıştır. Örtünme üzerinde çokça tartışmaların yapıldığı ve ortak kaniya varılmayan konulardan biridir. Biz burada bu konunun çok detayına girmeden örtünme ile ilgili ayetleri¹⁰³ ve iffetle bağlantısına kısaca yer vereceğiz.

Örtünme ile ilgili ayetlerden Âhzab suresi 59.ayette şöyle buyrulmaktadır:

¹⁰¹ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 5/3115.

¹⁰² et-Taberî, Muhammed b. Cerir, *Cami’u’l-Beyan an Te’vili Ayi’l-Kur’an I-XXX*, 3. Baskı, (Beyrut: Daru’l-Kütübi’l İlmiyye, 1968), 8/149-150.

¹⁰³ Nur, 24/30, 31, 60; Ahzab, 33/33, 59.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِرِزْوَانِكُمْ وَبَنَاتِكُمْ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

“Ey o Peygamber! Zevcelerine ve kızlarına ve mü’minlerin kadınlarına hep söyle: cilbâblarından üzerlerini sıkı örtünler, bu onların tanınmalarına, tanınıp da eza edilmemelerine en elverişli olandır, bununla beraber Allah bir gafûr rahîm bulunuyor”¹⁰⁴

Bu ayetin nüzul sebebiyle ilgili olarak, cahiliye döneminde kadınlar örtünmeye dikkat etmezlerdi. Tuvalet için gece dışarı çıktıklarında kötü niyetli ve zayıf ahlaklı kimseler onları takip eder ve kadınları sözle ve elle taciz ederlerdi. Kendilerine neden böyle yaptıkları sorulunca “biz onları cariye zannettik” derlerdi. Bu şikayetler peygambere ulaşınca Âhzab suresi 59. ayet nazil olmuştur.¹⁰⁵ Bu ayetten de anlaşıldığına göre kadınların örtülerini üzerlerine almaları onları cinsel taciz şeklindeki saldırılardan muhafaza etmiş olacaktı.

Ayette geçen “celâbib” cilbâb kelimesinin çoğuludur. Cilbâb Arapça’da “çekmek, getirmek, toplamak, birleştirmek, toplanmak” manasına gelen c-l-b kök harflerinden türemiştir ve “kadınlar dışarı çıktıklarında el, yüz ve ayak dışında bedeninin tamamını örten dış elbise, üstlük” anlamındadır.¹⁰⁶ Cilbâbın gerekçesi, o günün şartlarında tanınmaları ve cinsel tacizlerden korunmalarıdır.

Örtünme ile ilgili bir diğer ayet Nur 31. ayettir. Bu ayette geçen “humâr” kelimesi “örtmek, gizlemek, saklamak” manasında ki “h-m-r” kökünden gelmektedir. Kadının baş ve boynunu örten, yakasına kadar uzanan örtü demektir.¹⁰⁷ Bu örtüyle boyun ve yakasını örtmesi istenmektedir. Yine bu ayette zinetlerin örtünmesi istenmektedir. Ziyet, “süs, hem bu dünyada hem de ahirette hiçbir durumda insanı kusurlu yapmayan şey manasında “z-y-n” kökünden

¹⁰⁴ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 6/3926.

¹⁰⁵ Kurtubî, Muhammed b. Ahmed, *el-Camiul Ahkamil-Kur’an 1-xx*, (Kahire: Darü’l-Kütübî’l-Mısriyye, 1964), 14/243.

¹⁰⁶ el-İsfehânî, *Müfredât*, 198-199; İbn Manzûr, 3/167-170

¹⁰⁷ el-İsfehânî, *Müfredât*, 298-299; İbn Manzûr, 5/154.

gelmektedir ve nefsi, bedeni ve harici ziynet olarak üç kısma ayrılır.¹⁰⁸ Ayette geçen ziynet kelimesiyle bazıları kadınların taktığı süs eşyası, bazılarıda süs eşyalarının takıldığı bölgelerin kastedildiğini söylemişlerdir.¹⁰⁹ Allah kadının bu bölgelerinin de örtünmesini istemektedir.

Hadislerde de örtünmeyle ilgili bilgiler vardır. Mesela Hz. Ebu Bekr'in kızı Esmâ Hz. Muhammed (s.a.s)'in yanına geldiğinde üzerinde ince bir kıyafet vardır bunun üzerine Allah Resulü "Ey Esmâ, bir kız ergenlik çağına ulaşınca elleri ve yüzü hariç, vücudunun hiçbir yerini göstermesi caiz değildir".¹¹⁰

Ayet ve hadislerden anlaşıldığı üzere müminlerden gözlerini haramdan sakınmaları, ırzlarını korumaları istenmekte akabinden de örtünmesi gereken noktaların örtünmesi gerektiği ifade edilmektedir. Böylece iffetini korumakla örtünme arasında bir bağ olduğu görülmektedir.

3.13. Tayyib

Tayyib, "temiz, iyi, güzel, hoş, leziz olma" anlamına gelen t-y-b kökünden gelmektedir.¹¹¹ Kur'an'ı Kerim'de t-y-b kökünden gelen kelimeler 46 ayette¹¹² geçmektedir. Ayetlerde tayyib kelimesi maddi ve manevi bir sıfat olarak rüzgar, ağaç, toprak, selam, yiyecek, nesil

¹⁰⁸ el-İsfehânî, *Müfredât*, 469.

¹⁰⁹ Zemahşeri, Ebu'l-Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed el Harizmi, *El-Keşşâf 'an Haka'iki Çav'amidi't-Tenzil ve Uy'uni'l-Ekâvil Fi Vucûhit-Te'vil (I-VI)*, Tercüme Ömer Çelik, Sadreddin Gümüç, Muhammed Coşkun, (İstanbul: Pasifik Yayınları, 2018), 3/225.

¹¹⁰ Ebû Dâvûd, 4, 359, Libas, 31.

¹¹¹ İbn Manzûr, 1/563; el-İsfehânî, *Müfredât*, 308.

¹¹² Bakara, 2/ 57, 168, 172,267; Âl-i İmran, 3/38, 179; Nisa, 4/2, 3, 4, 43, 160; Maide, 5/4, 5, 6, 87, 88, 100; Arâf, 7/32, 58, 157, 160; Enfal, 8/26, 37, 69; Tevbe, 9/ 72; Yunus, 10/ 22, 93; Ra'd, 13/ 29; İbrahim, 14/24; Nahl, 16/32, 72, 97, 114; İsrâ, 17/70; Taha, 20/81; Hacc, 22/24; Mü'mininun, 23/51; Nur, 24/26, 61; Sebe, 34/15; Fâtır, 35/10; Zümer, 39/73; Gâfir, 40/64; Câsiye, 45/16; Âhkaf, 46/ 20; Saff, 61/12.

ve hayat gibi birçok kelimeyi nitelemektedir. Tayyib kelimesinin maddi bir vasfı nitelemesine Maide 6. ayetti örnek verebiliriz:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لَمَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيَنبِتَ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“Ey o bütün iman edenler! Namaza kalkacağınız vakit yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi ve başlarınıza mesh edip her iki topuğa kadar ayaklarınızı yıkayın, cünübseniz tas tamam yikanın, eğer hasta veya seferde olursunuz veya biriniz hacet yerinden gelir veya kadınlara dokunursunuz da suya gücünüz yetmezse o vakit de temiz bir toprağa teyemmüm edin: niyyetle ondan yüzlerinize ve ellerinize mesh eyleyin, Allahın muradı sizi sıkıntıya koşmak değil ve lakin o sizi pam pak etmek ve üzerinizdeki ni’metini tamamlamak istiyor ki şükredesiniz.”¹¹³ Burada mesh edilen toprağın tayyib yani pislik barındırmayan temiz toprak olması gerektiği ifade edilmiştir.¹¹⁴ Tayyib kelimesinin manevi bir sıfat olarak kullanılmasına ise Al-i İmran 38. ayeti örnek verebiliriz: Hz. Zeke-riya’nın duasında geçen Züriyye-i tayyibe’den kastedilen mü’min, müttaki, salih bir soy kastedilmektedir.¹¹⁵ Tayyib kavramı sıfat olarak geldiği kelimeye göre farklı anlamlara gelmektedir.

Tayyib kelimesinin iffetle bağlantısı, Nur 26. ayette geçen tayyib kelimesi bazı müfessirler tarafından iffet olarak ifade edilmiştir. Mesela Nur 26. ayet şöyle ifade edilir:

الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ □

¹¹³ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 3/1583.

¹¹⁴ Kurtubî, 6/391; İbn Kesir, Ebu’l-Fida İsmail, *Hadislerle Kur’an’ı Keri Tefsiri 1-xvi*, Tercüme Bedreddin Çetiner, Bekir Karlığa, (İstanbul: 1983), 2/318.

¹¹⁵ Kurtubî, 5/109.

“Habısat habıslar için, habıslar habısat için ve tayyibat tayyibler için, tayyibler tayyibat içindir, bunlar, onların dediklerinden müberradılar, kendilerine bir mağrifet ve bir rızkı kerim vardır.”¹¹⁶

Ayette geçen habıslar kelimesi zina eden erkek ve zina eden kadın, tayyib kelimesi de iffetli erkek ve iffetli kadın şeklinde anlaşılmıştır. Bu görüş “zina eden bir erkek ancak zina eden veya müşrik bir kadınla evlenebilir...” (Nur 24/3) ayetine dayandırılmıştır.¹¹⁷ Yine Maide 5. ayette şöyle buyrulmaktadır:

“Bugün pak ni’metler sizin için halal kılındı, hem mü’min kadınların hurr olanlarıyla sizden evvel kitab verilen ümmetlerin hur kadınları da iffetlerinizi muhafaza ederek, zina etmeksizin, gizli dost tutmaksızın kendilerine mehirlerini verip nikahladığınız takdirde size helaldır, ve her kim şeriatin ahkâmını tanımazsa her halde bütün işlediği hederdir ve ahirette o, husranda kalanlardandır.”¹¹⁸

Ayette yenilmesi ve evlenilmesi helal olan tayyib kavramı ile ifade edilmiştir. Gıdanın tayyib olması temiz olması, evlenilecek kadının tayyib olması iffetli olması manasındadır. Maide 5. ayetteki tayyib-tayyibât evlenilecek kadını ifade ederken Nur 26. ayetteki hem erkeği hemde kadını ifade eder.¹¹⁹ Ayetlerde geçen tayyib kelimesi temiz olan namusunu koruyan manasıyla iffetle bağlantılı bir kelimedir.

4. İffet Kavramı İle Zıt Anlamlı Kelimeler

4.1. Fahşâ

Fahşâ kelimesi f-h-ş kökünden gelmektedir. “F-h-ş” kavramı “fazlaca çirkin/kötü söz ve fiillerdir.”¹²⁰ Fahşâ/fahişe haddi aşırılıktır.

¹¹⁶ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 5/3494.

¹¹⁷ Kurtubî, 12/333-335; Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 5/3494.

¹¹⁸ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 3/1574.

¹¹⁹ Gözübenli, Beşir, “İslam Aile Hukukunda “İhsan” Kavramı Hakkında Bazı Mülahazalar”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sayı: 11, 2008, 18-19.

¹²⁰ el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 562.

çünün dışına çıkan her şey, zina, çok kötü günahlar, Allah'ın yapılmasını istemediği bütün şeyler.¹²¹ Çirkin olarak ifade edilen, cimrilik, hakka ve örfeye uygun olmayan şeyler.¹²² Mukatil b. Süleyman, fahşâ kavramının “zina, lutilik, şirk, kadının kocasına nüşuzu olarak dört anlamı olduğunu belirtir.”¹²³ “F-h-ş” kökünden türeyen fahşâ, fahişe ve fevahiş kavramları Kur'an'ı Kerim'de yirmi dört ayette geçer ve yukarıda zikrettiğimiz anlamlar, bazı ayetlerde de kinaye yapılarak zina ve eşcinsellik gibi utanılacak suç ve çirkinlik olarak belirtilen iffetsizlikler anlatılır.

Kur'an'ı Kerim'de fahşânın günah, kötülük, haddi aşmak, cimrilik gibi anlamlarda kullanımı vardır.¹²⁴ Mesela Bakara, 268. ayette şöyle buyrulur:

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

“Şeytan sizi fakırlıkla korkutub çirkin çirkin şeylere teşvik ediyor, Allah ise lutfundan bir mağfiret ve fazla bir kar va'd buyuruyor, Allahın kudreti geniş, ilmi çok”¹²⁵ Zina anlamında geçtiği yerlerde vardır.¹²⁶ Talak 1. ayette şöyle buyrulur:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلَّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تَخْرُجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيَّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا

“Ey o Peygamber! Kadınları boşadığımız vakit iddetlerine doğru boşayın ve iddeti sayın ve Rabbiniz Allahdan korkun, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar meğer ki açık bir terbiyesizlik etmiş olalar, bunlar

¹²¹ Cevheri, 2/2563.

¹²² İbn Manzûr, 5/3356.

¹²³ Mukatil b. Süleyman, Ebu'l-Hasan Mukatil b. Süleyman b.Beşir, *el-Vücuuh ve'n-nezair*, Tercüme Ali Özer, (İstanbul: İlmî Neşriyat, 1993), 40-41.

¹²⁴ Bakara, 2/168-169, 268; Ali İmran,3/35; Nisa, 4/22; Enam, 6/51; Araf, 7/28, 33;Nahl, 16/90; Nur, 24/19, 21, 26; Ankebut, 29/45; Ahzab, 33/30; şûrâ, 42/36-37; Necm, 53/32.

¹²⁵ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1/907.

¹²⁶ Nisâ, 4/19, 25; Yusuf, 12/24; İsrâ, 17/32; Talak, 65/1.

Allahın ta'yin ettiği hududdur ve her kim Allahın hududuna tecavüz ederse nefesine zulmetmiş olur, bilmezsin belki Allah onun arkasından bir iş çıkarır"¹²⁷

Eşcinsellik ve lezbiyenlik anlamında da bazı ayetlerde kullanımı mevcuttur.¹²⁸ Mesela Ankebut, 28. ayette eşcinsellik manasındadır:

وَلَوْ طَأَّ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ

"Lut Peygamberi de, hani kavmine dediği vakit: "siz cidden o şeni' fi'li yapıyorsunuz ha! sizden evvel aleminden hiç biri bu haltı etmedi"¹²⁹

Birkaç ayette ifade ettiğimiz gibi fahşâ kelimesinin Kur'an'ı Kerim'de ki kullanımları bu şekildedir. Hadislerde de fahşâ kelimesi geçmektedir. Şu hadisi örnek verebiliriz:

"Zulüm kıyamet gününde zalimler için zulümâttır, karanlıklardır. Allah'ın helal saymadığı çirkin söz ve davranışlara/ fahşâyâ yaklaşmayın. Çünkü Allah bunları sevmez. Şuhh/ aşırı, haset ve kıskançlıkla bezenmiş cimrilikten de sakının. Çünkü şuh sizden öncekileri helak etti. Onlara silâ-i rahmi kesmelerini emretti, onlar da silâyı kestiler. Onlara sınırları aşmayı, günahkârlığı emretti, onlar da bunu işlediler."¹³⁰ Bu hadiste de fahşâ kelimesi sözlük anlamına uygun bir şekilde kullanılmıştır.

İffet, haramdan uzak durma, yeme içme ve cinsellikte aşırıya gitmekten kendini kontrol altında tutmadır. Oysa fahşâ, günaha bulaşmak, cinsellikte zina ve eşcinselliğe yönelmek, cimrilik yapmak, haddi aşmak manalarını barındırdığı için bu yönüyle iffetle zıt anlamlıdır. İffetini kaybeden birisi sözünde, eyleminde ve davranışlarında fahşâyâ kayar. İffet kişiyi fahşâdan koruyan kalkan gibidir.

4.2. Zina

Zina kelimesi Arapça "z-n-y" kökünden gelmektedir. Bir şeyin üstüne çıkmak, erkek ve kadın arasındaki haram olan cinsel ilişki,

¹²⁷ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 8/5045.

¹²⁸ Nisa, 4/15-16; Araf, 7/80-82; Neml, 27/54-58; Ankebut, 29/28.

¹²⁹ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 6/3774.

¹³⁰ Nesâî, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb, *Sünenü'l-Kübrâ*, (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 2000), Tefsir, 59.

nikahın tersi, ahlaka aykırı şey yapma demektir. “Zeneye” kelimesinin Arapça’da iki mastarı vardır. Temîm lehçesinde “zinâen” kalıbında uzatmalı, Hicaz lehçesinde “zinen” kalıbında uzatmasız olarak gelen bu iki mastar arasında anlam açısından bir farklılık yoktur.¹³¹ Kur’an’ı Kerim’de de İsra suresi 32. ayette Hicaz lehçesinde ki gibi uzatmasız olarak gelmektedir. Zinanın terim olarak çeşitli tanımları yapılmaktadır ve sözlük anlamında olduğu gibi yasak olan cinsel birleşmeyi ifade etmektedir.

Zina kavramı Kur’an’ı Kerim’de beş ayette geçmektedir.¹³² İsra suresi 32. ayette “zinaya yaklaşmayın” ifadesiyle geçer. Furkan suresi 68. ayet ve Mümtehine suresi 12. ayetlerde ise zina, şirke bulaşmak ve adam katletmek gibi büyük günahlar arasında belirtilir. Nur suresi 2. Ve 3. ayetlerde ise bu suçu işleyenlere verilen hukuki cezanın ifade edildiği ayetlerde geçer. Mesela zina kelimesinin geçtiği Furkan 68. ayeti örnek verebiliriz.

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا

“ Ve onlar ki Allahın beraberinde diğer bir tanrıya dua etmezler, Allahın haram kıldığı nefsi haksız katleylemezler ve zina yapmazlar, her kim de bunları yaparsa ağır cezaya çarpar.”¹³³

Bu ayette Allah, şirki, haksız yere adam öldürmeyi ve zinayı aynı cümlede zikretmiş ve bunları yasakladığını ifade etmiştir. Zina kelimesinin geçtiği bütün ayetlerde zina, Allah’ın yasakladığı, kınadığı ve ceza gerektiren bir davranış olarak karşımıza çıkar.

Hadislerde de zina kelimesi çokça geçmektedir. Konuyla ilgili şu hadisi örnek verebiliriz. “ Zina eden kişi, zina ettiği sırada tam ve kamil müslüman olduğu halde zina etmez.”¹³⁴ Bu hadiste ve başka birçok hadiste de ifade edildiği gibi imanı içselleştirmiş bir müslüman bu ey-

¹³¹ Firûzâbâdî, 4/996; İbn Manzûr, 14/359-360.

¹³² İsra, 17/32; Nur, 24/2, 3; Furkan, 25/68; Mümtehine, 60/12.

¹³³ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 5/3608.

¹³⁴ Buhârî, *Kitabul Hudûd*, 8/20-21.

lemi yapmaz, yapan kişi de ise iman anlamında bir zayıflık söz konusudur. Yine başka hadislerde elin, gözün ve dilin zinasından bahsedilir. Aslında bu ifadeler mecazidir. Bu ifadelerle anlatılmak istenen İsrâ suresi 32. ayette ifade edilen “zinaya yaklaşmayın” ifadeyle örtüşmektedir. Yani zinaya götürecektir her türlü, bakma, konuşma ve fiilden uzak durmayı ifade eder.

İffet erdeminin yokluğunda zina gibi haram olan eylemler ortaya çıkmaktadır. Çünkü iffetin bir anlamı da cinsellikle ilgili istekleri kontrol altında tutup helal dairenin içinde kalmaktır. Oysa zinanın anlamı haram olan cinsel ilişki demektir. Bu noktada iffet ve zina zıt anlamlı kavramlardır.

4.3. Hevâ

Hevâ kelimesi “h-v-y” kökünden gelmektedir. Sözlükte “bir şeyin birden bire yukarıdan aşağı düşmesi, yeryüzü ve gökyüzü arasındaki boşluk (hava), yükselmek, düşmek, mahvolmak, değerini kaybetmek, cehennem” gibi anlamlara gelmektedir.¹³⁵ Yine aynı şekilde “kötülük, müsbet ve menfi aşk, sevgi, kınanmış sevgi, kişinin bir şeyi sevmesi ve bu sevginin gönle galip gelmesi, meyletmek, istemek” gibi anlamlara gelir.¹³⁶

Kur’an’ı Kerim’de hevâ kavramı yeni bir mana kazanarak; çirkin huy ve eylemlerin temeli olan, kişiyi iyilik yapmaktan alıkoyan ve insanlık onurunu ortadan kaldıran ruhtaki kötü eğilimleri ifade eder olmuştur.¹³⁷ Yine hevâ; nefsin şer isteklere yönelmesi ve şer isteklere meyleden nefis, şeklinde bir tanım yapılır.¹³⁸ Hevâ hem güzel hem de şer arzuları ifade eder, ancak pratikte şer arzuları ifade eder, güzel arzuları belirtmek için “güzel hevâ” ya da “doğruya uygun hevâ” şeklinde ifade etmek gerekmektedir.¹³⁹

¹³⁵ İbn Düreyd, 1/251; el- Cevheri, 6/2538; el- İsfehânî, *el- Müfredât*, 797; İbn Manzûr, 6/4728.

¹³⁶ el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 797; İbn Manzûr, 6/4728.

¹³⁷ Mâverdi, 33.

¹³⁸ el-İsfehânî, *el-Müfredât*, 545.

¹³⁹ Zebîdî, 10/415.

Kur'an'ı Kerim'de hevâ kavramı ve türevleri otuz sekiz ayette geçmektedir. Bunlardan otuz altı ayette olumsuz manada geçmektedir.¹⁴⁰ Bu ayetlerde hem sözlük anlamıyla hem de dini-ahlaki anlamıyla kullanılmıştır. Bu kullanımlara örneklik olması için bazı ayetleri verebiliriz. Mesela Taha 81. ayette sözlük anlamıyla yani uçurumdan düşme anlamında kullanılmıştır. Hevâ kavramının dini-ahlaki anlamıyla kullanıldığı ayetlere, Bakara suresi 87. ayette dünyaya yönelme, Nisâ suresi 135. ayette adaleti engelleme, Mâide suresi 77. ayette delalette olanlara uymama anlamında kullanımları örnek verebiliriz. Mesela Bakara 145. ayet şu şekilde gelir:

وَلَئِنْ أَتَيْتَ الدِّينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنْ ائْتَبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مَنْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِدَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ

“Celalim hakkı için sen o kitab verilmış olanlara her bürhanı da getirsen yine senin Kiblene tabi olmazlar, sen de onların Kiblesine tabi olmazsın, bir kısmı diğer kısmın Kiblesine tabi değil ki. celalim hakkı için sana gelen bunca ilmin arkasından sen tutar da onların hevalarına uyacak olursan o takdirde sen de mutlak zulmedenlerdensindir”¹⁴¹

Bu ayette vahyin zıddı bir kavram olarak kullanılmıştır. Hevâ kavramı iki ayette¹⁴² de olumlu manada kullanılmıştır. Mesela İbrahim 37. ayette şöyle geçer:

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ دَرِيَّتِي بُوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ

¹⁴⁰ Bakara, 2/26, 27, 120, 145, 169; Nisa, 4/135; Maide, 5/48, 49, 77; Enam, 6/56, 71, 119; Araf, 7/158, 176, 179; Yusuf, 12/53; İbrahim, 14/4, 43; İsrâ, 17/27; Kehf, 18/28; Taha, 20/81; Hacc, 22/31; Mü'minun, 23/71; Furkan, 25/43; Kasas, 28/50; Rum, 30/29; Sâd, 38/26; Fussilet, 41/44; Şura, 42/15; Casiye, 45/23; Muhammed, 47/16; Necm, 53/23, 53; Kamer, 54/3; Haşr, 59/19; Kâria, 101/9.

¹⁴¹ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 1/522.

¹⁴² İbrahim, 14/37; Necm, 53/1.

“Yarabbenâ! Ben, zürriyetimden ba’zısını senin beyti muharreminin yanında, ekin bitmez bir vâdide iskân ettim, yarabbenâ! namazı ikame etsinler diye, bundan böyle insanlardan bir takım gönülleri onlara doğru akıt, ve onları hasılâtta merzuk buyur, gerek ki şükrederler”¹⁴³

Bu ayette hevâ kavramı sözlük anlamıyla yani meyletmek, yönelmek manasında kullanılmıştır. Bu kullanım olumlu bir manadadır.

Hevâ, kişinin arzu ve isteklerinin helal sınırlar dışına çıkmış durumudur. Yasaklara kaymak hevâyâ uymanın sonucudur. İffet ise insanı hevâsına tabi olmaktan men eden özelliktir. İffet kişinin her türlü istek ve tutkusunu akıl ve din ekseninde tutarak helal dairede kalmasını temin eden erdemdir. Bu açıdan iffet ve hevâ zıt anlamlı kavramlardır.

4.4. Bağy

Bağy kavramı b-g-y kökünden gelir ve sözlükte “azgınlık etmek, zulmetmek, haddi aşmak” anlamlarına gelmektedir.¹⁴⁴ Kur’an’ı Kerim’de konumuzla ilgili olarak şu iki ayette geçmektedir.¹⁴⁵ Meryem 20. ayette şu şekildedir:

قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا

“Dedi: benim için bir oğlan nasıl olur? bana bir beşer dokunmadı, ben bir kahbe de değilim.”¹⁴⁶

Ayette geçen “bağy” zina etmek manasındadır.¹⁴⁷ Kelimenin sözlük anlamı “haddi aşmak, azgınlık etmek” demektir. Zina da haddi aşp helal çerçevenin dışına çıkmaktır. Hz. Meryem bu durumu kendinden emin bir şekilde reddediyor. Meryem 28. ayette de şu şekilde gelmektedir:

يَا أُخْتُ هُرُونِ مَا كَانَ أَبِيكَ إِفْرًا سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكَ بَغِيًّا

¹⁴³ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 5/3028.

¹⁴⁴ el-İsfehânî, *Müfredât*, 158.

¹⁴⁵ Meryem, 19/20, 28.

¹⁴⁶ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 5/3303.

¹⁴⁷ İbn Kesîr, 10/5124-5128.

“Ey Harunun hemşiresi, baban bir kötülük adamı değil idi, anan da bir kahbe değil idi”¹⁴⁸

Bu ayetlerde “Bağy” kelimesi cinsel manada iffetsiz kelimesine karşılık gelmektedir. Hz. Meryem’in temiz bir aileye sahip olduğu ve böyle bir aileye mensup birinin zina gibi kötü bir fiili nasıl yaptığı soruluyor. Bu ayetlerde “bağy” haddi aşmak, azgınlık etmek manasıyla zina anlamına gelmektedir. Zina Allahın yasakladığı bir fiildir. Bu yasağı çiğnemek iffetsizliktir. İffet, namusunu muhafaza etmek, helal olmayan şeylerden uzak durmak, haramdan kaçınmak manasıyla, zina anlamına gelen “bağy” kelimesiyle zıt anlamlıdır.

4.5. Habis

Habis kelimesi, “kötülük, kötü olmak, kötü kişilikli ve şerli olmak” anlamına gelen “hubs” kökünden gelir ve “kötü, pis, çirkin, bozuk, bayağı, çirkin fiil ve bozuk iş” anlamlarına gelmektedir. “Habis”, “güzel, hoş, temiz” manasına gelen “tayyib” kelimesinin zıttıdır.¹⁴⁹ Fîrûzâbâdî “hubs” kelimesinin zina (evlilik dışı cinsel birlik-telik) anlamına geldiğini belirtir.¹⁵⁰ Habis, akliselim, dengeli ve sağlam bir kişilik sahibi bir kimsenin kabul etmeyeceği dinin yasakladığı, kötü, pis, çirkin, kokmuş, bayağı olan maddi ve manevi herşeyi ifade eder. “Hubs” kökünden türemiş kelime ve türevleri Kur’an’ı Kerim’de birçok ayette geçmektedir.¹⁵¹ Bu kelimeler “hubs” kökünün sözlükteki anlamlarına uygun olarak gelmektedir. Mesela bu kullanımlara örneklik olması açısından Araf 157. ayeti verebiliriz:

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَاَلَّذِينَ أَمْنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

¹⁴⁸ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 5/3303.

¹⁴⁹ İbn Manzûr, 4/12-19; Cevheri, 1/265; el-İsfehânî, 272.

¹⁵⁰ Fîrûzâbâdî, 168.

¹⁵¹ Bakara, 2/267; Ali İmran, 3/179; Nisa, 4/2; Maide, 5/100; Araf, 6/58-157; Enfal, 8/37; İbrahim, 14/26; Enbiya, 21/74; Nur, 24/26.

“Onlar ki yanlarında Tevrat ve İncilde yazılı bulacakları o Resule o, ümmi Peygambere ittiba’ ederler o onlara ma’ruf ile emreder ve onları münkerden nehyeyler, ve temiz hoş şeyleri kendileri için halal, murdar şeyleri üzerlerine haram kılar, sırtlarından ağır yüklerini ve üzerlerindeki bağları, zincirleri indirir atar, o vakit ona iman eden, ona kuvvetle ta’zım eyliyen, ona yardımcı olan ve onun nübüvvetiyle beraber indirilen nuru ta’kib eyliyen kimseler, işte o murada iren müflihin onlar.”¹⁵²

Ayette geçen habâis kavramını Rağıb el-İsfehani “insanın nefesine uygun olmayan sakıncalı” şeyler olarak¹⁵³ Semin el-Halebi ise “kan, leş, domuz eti gibi yasak olan pis şeyler”¹⁵⁴ şeklinde ifade eder. Müfessirlerde bu ayette geçen habâis kavramı ile ilgili olarak bu doğrultuda açıklamalar yapmışlardır.¹⁵⁵ Bu açıklamalar habâis kavramının sözlük anlamına uygundur.

Bizim konumuzla ilgili kullanımlar ise Nur 26. Ayette ve Enbiya 74. Ayette geçmektedir. Nur 26. Ayette şöyle buyrulur:

الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ □

“Habisat habisler için, habisler habisat için ve tayyibat tayyibler için, tayyibler tayyibat içindir, bunlar, onların dediklerinden müberradılar, kendilerine bir mağrifet ve bir rızık kerim vardır.”¹⁵⁶

Bu ayette geçen habisât kavramını bazı müfessirler, iftiracılar tarafından söylenen kötü sözler olarak anlamıştır. Yani iftira, zemmetmek, lanetlemek için söylenen kötü sözlerdir.¹⁵⁷ Bizim konumuzla ilgili olarakta habisât kelimesini zinakar erkek ve kadın şeklinde anlayan müfessirlerde olmuştur. Bu müfessirler bu ayete böyle mana

¹⁵² Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 4/2299.

¹⁵³ el-İsfehânî, *Müfredât*, 272.

¹⁵⁴ el-Halebi, 1/558.

¹⁵⁵ Mukâtil b. Süleymân, Ebü'l Hasen Mukâtil b. Süleyman b. Beşir el-Ezdî el-Belhi, *et-Tefsîrü'l-kebir*, Tercüme M. Beşir Eryarsoy, (İstanbul: İşaret Yayınları, 2006), 2/62; Zemaşerî, 2/518; Yazır, *Hak Dinî Kur'ân Dili*, 4/2299; Râzi, *Mefatihü'l-Ğayb*, 15/ 27.

¹⁵⁶ Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 5/3494.

¹⁵⁷ Mukatil b. Süleyman, 3/152; Taberî, 17/232-238; İbnu'l Cevzî, 4/367.

verirken delil olarakta Nur 3. ayeti (zina eden erkek zina eden kadınla, zina eden kadında zina eden erkeklerle evlenir) getirmişlerdir.¹⁵⁸ Habis kelimesine zina anlamı verdiğimiz zaman iffetle zıt anlamlı bir kelime olarak konumuzla bağlantılıdır.

Enbiya 74. ayette de lut kavminin cinsel sapkınlığı “habâis” kavramıyla ifade edilmiştir. Rağıb el-İsfehânî ve el-Halebi bu ayetteki “habâis” kelimesini “livâta, lutilik, eşcinsellik ve oğlancılık” şeklinde mana vermişlerdir.¹⁵⁹ Birçok müfessir de bu şekilde açıklama yapmışlardır.¹⁶⁰ Cinsellikte haram yollara sapmak iffet çerçevesinin dışına çıkmaktır. Bu nedenle bu ayette geçen habâis kelimesi iffetle zıt anlamlıdır.

4.6. Sifah

Sifah, zina demektir. İbn Kuteybe sifah kavramının aslı “sefahtül kırbete”den gelmektedir ve kırbadaki suyu döktüm demektir der. Erkek ve kadının meniye akıtması manasında zinaya sifah denmektedir.¹⁶¹ “Müsâfiha” para karşılığında aleni bir şekilde zina yapan kadın demektir.¹⁶² S-f-h kökünden kelimeler Kur’an’ı Kerim’de geçmektedir.¹⁶³ Bu ayetlerden En’am 145. ayet şu şekilde gelmektedir:

قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ يَكُونَ مِثْلَهُ أَوْ دَمًا مَسْفُوحًا
أَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ فَإِنَّهُ رَجَسٌ أَوْ فِسْقًا أُهْلًا لِّغَيْرِ اللَّهِ بِهِ فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ
رَّحِيمٌ

“De ki: Bana vahyolunanlar içinde bu haram dediklerinizi yiyecek bir adama haram kılınmış bir şey bulmuyorum, meğer ki şunlar olsun: Ölü

¹⁵⁸ Kurtubî, 12/211; İbn Kesir, 6/35; Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, 5/3493-3495.

¹⁵⁹ el-İsfehânî, *Müfredât*, 272; Semî el-Halebi, 1/558.

¹⁶⁰ Mukatil b. Süleyman, 3/69; İbnu’l Cevzî, Ebü’l-Ferec Cemâluddin Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Bağdadi, *Zadü’l-Mesir Fi-İlmi’t-Tefsir*, Tercüme Abdülvehhab Öztürk, (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2009), 4/241; Kurtubî, 11/306; es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetü’t-Teftasir*, Tercüme Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz, (İstanbul: Ensar Yayınları, 1986), 2/246.

¹⁶¹ İbnu’l Cevzî, 1/541.

¹⁶² Kurtubî, 5/133.

¹⁶³ Nisa, 4/24-25; Maide, 5/5; En’am, 6/145

yahud dökülen kan yahud hunzir eti ki o şübhesiz bir pistir yahud Allahtan başkasının ismi anılmış sarîh bir fisk, ki bunlarda da her kim muztarr olursa diğer bir muztarra tecâvüz etmediği ve zaruret mîkdârını aşmadığı takdirde şüphe yok ki Allah gafurdur rahîmdir.”¹⁶⁴

Zeccac’a göre ayette geçen “Mesfûh” akıtılmış, dökülmüş kan demektir. Cahiliye Arabı hayvan kestiği zaman onun kanını da içerdiler.¹⁶⁵ Mesfûh, akmış kan demektir ki Allah’ın yasakladığı kan budur. Yoksa etin içindeki kan değildir.¹⁶⁶ Allah ayette haram yiyecekleri zikretmiş bunlardan biride Mesfûh yani dökülmüş kandır. Konumuzla ilgili ayetlerden Maide 5. ayette Allah şöyle buyurmaktadır:

الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمْ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَلَّ لَكُمْ وَطَعَامَكُمْ حَلَّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ

“Bugün pâk ni’metler sizin için halâl kılındı, hem mü’min kadınların hurr olanlarıyla sizden evvel kitâb verilen ümmetlerin hur kadınları da iffetlerinizi muhafaza ederek, zina etmeksizin, gizli dost tutmaksızın kendilerine mehirlerini verib nikâhladığınız takdirde size helâldir, ve her kim şeriatin ahkâmını tanımazsa her halde bütün işlediği hederdir ve âhurette o, husranda kalanlardandır.”¹⁶⁷

Ayette geçen “gayre müsâfih” zinaya bulaşmamış anlamındadır. İbn Faris konu ile ilgili olarak “sifah” nikahsız meniyi akıtmak demektir demiştir.¹⁶⁸ Zinaya “sifah” denmesinin sebebi, suyun dökülmesi ve akması anlamına gelen kökten türemiştir.¹⁶⁹ Müfessirler müsâfih kelimesini zina olarak ifade etmişlerdir. Zina Allah’ın haram kıldığı bir davranıştır ve zina eden iffetsiz bir davranış ortaya

¹⁶⁴ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 3/2069.

¹⁶⁵ İbnu’l Cevzî, 2/274.

¹⁶⁶ Kurtûbî, 7/215-216.

¹⁶⁷ Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 3/1580.

¹⁶⁸ İbnu’l Cevzî, 1/541.

¹⁶⁹ Kurtûbî, 5/111-112.

koymuş olur. İffet kavramının zıttı bir kavram olarak sıfah iffetle bağlantılı bir kelimedir.

SONUÇ

İffet kavramının lugat ve ıstılahi anlamları verildiği semantik analizinin yapıldığı bu çalışmanın sonucuna göre; helal olmayan şeylerden uzak durmak, haramdan sakınmak, dilencilikten kaçınmak, ihtiyacı yokken yetimin malına tenezzül etmemek, namusunu muhafaza etmek, nefsin cinsel baskılarına karşı kendini korumaya iffet denir. İstilahta ise; bir kimsenin, dinin belirlediği sınırlara dikkat edip, yeme içme ve cinsi arzu konusunda ölçülü olmak ve aşırı istekleri Allah'ın buyruğu altına sokarak kazandığı erdeme denir. Cahiliye şiirlerinde ve Kur'an'ı Kerim'de kavram dilenmekten kaçınma, mala mülke tenezzül etmeme, namus ve hayâ anlamında kullanıldığını kadim sözlüklerden ve ilk tefsir eserlerinden çıkarmış bulunmaktayız.

KAYNAKÇA

- Abay**, Ahmet. *Kur'an'da Kişilik Eğitiminin İlkeleri*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012.
- Abdulkaki**, Muhammed Fuad. *Mu'cemu'l Müfrehes Li-Elfazi'l Kerim*. Kahire: Daru'l Hadis, 2007.
- Ahmed**, b. Hanbel. *Müsned*. Beyrut: trs.
- Asım Efendi**, Mütercim. *El-Okyanûsu'l-basît fi tercemeti'l-Kamûsu'l-muhit*. İstanbul: 1999.
- Bağdâdî**, Abdulkadir b. Ömer. *Hizânetu'l-edeb I-XI*. Thk. 'Abdusselâm M. Hârûn, Kahire: 1989.
- Beyhakî**, Ebû Bekr Ahmed b. El-Hüseyn b. Ali. *Şu'abü'l-îmân*. Thk. Muhammed es-Said b. Besyûnî ez-Zağlûl, Beyrut: 2000.
- Bilmen**, Ömer Nasuhi. *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi ve Tefsiri*. İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1985.
- Buhârî**, Muhammed b. İsmail. *es-Sahih I-VIII*. İstanbul: Çağrı yayınları, 1992.
- Canan**, İbrahim. *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi I-XVIII*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1988.
- Cevherî**, İsmail b. Hammâd. *es-Sihah Tâcu'l-Lüğa ve Sihâhu'l-Arabîyye I-VII*. Thk. Ahmed Abdülğafûr Attâr, Mısır: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1379.
- Cürcânî**, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali es-seyyid eş-Şerif. *et-Ta'rîfât*. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-ilmîyye, 1983.

- Çağrıncı**, Mustafa. "Hayâ", *DİA*, İstanbul: 1997.
- Dabbî**, el-Mufaddal b. Muhammed b. Ya'la b. Salim. *el-Mufaddaliyyât*. Thk. Ahmed Muhammed Şakir-Abdusselam Muhammed Harun, Kahire: Daru'l-Meârif, trz.
- Ebü Dâvûd**, Süleyman b. El-Eş'as. *Sünen I-V*. İstanbul: 1992.
- Ebulbekâ**, Eyyub b. Musa. *el-Külliyât*. Beyrut: 1993.
- Esed**, Muhammed. *Kur'an Mesajı meal-tefsir*. İstanbul: İşaret Yayınları, 1997.
- Ferâhidî**, el-Halil bin Ahmed. *Kitabu'l Ayn*. Thk. Mehdi Mahzumi, İbrahim Semerrai, Beyrut: Müessesetül Alemlî-Matbuat, 1988.
- Fettahoğlu**, Selahattin. "Mahrem Namahrem İffet ve Namus Kavramlarının Semantiği ve Kur'an'da Kullanılış Biçimleri." *Turkish Studies (Elektronik)* (2016), Sayı: 11/5.
- Feyyûmî**, Ahmed b. Muhammed. *el-Misbâhu'l-munîr*. Thk. Hızır el Cevad, Lübnan: 1987.
- Firûzâbâdî**, Muhammed b. Yakub. *el-Kâmûsu'l-Muhît I-IV*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1987.
- Gazzalî**. *İhyâu Ulûmü'ddin I-IV*, Tercüme Ahmed Serdaroğlu. İstanbul: Bedir Yayınları, 1974.
- Gözübenli**, Beşir. "İslam Aile Hukukunda "İhsan" Kavramı Hakkında Bazı Mülahazalar". İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, sayı: 11, 2008.
- Halebî**, Ahmed ibn Yusûf es-Semin. *Umdetü'l-Huffâz fi Tefsîri Eşrefi'l-Elfâz I-IV*. 1. b, Thk Muhammed et-Tuncî, Beyrut: Âlemu'l-Kütüb, 1993.
- Harb**, Talâl. *Divânü's-Şenferâ ve Yelîhi Divânâ es-Süleyk b. es-Süleke ve Amr b. Berrâk*. Beyrut: Dâru Sâdır, 1996.
- İsfahânî**, Ebu'l Kasım Hüseyin b. Muhammed er-Rağîb. *el-Müfredatu Elfazî'l-Kur'ân*. Thk. S. Adnan Davudi, Beyrut: Daru'l-Kalem ve ed-Daru's-Şamiyye, 1997.
- İsfahânî**. *ez-Zerî'a ila Mekârimi's-Şerî'a*, Tercüme Abdi Keskinsoy, Beşikçi Yayınevi, Trabzon.
- İbn Dureyd**, Ebu Bekr Muhammed b. el-Hasen. *Cemheretu'l Luğa I-III*. thk. Remzi Munir Ba'lbeki, Beyrut: Daru'l-ilm li'l-Melayin, 1987.
- İbn Faris**, Ebu'l-Hüseyin Ahmed b. Faris b. Zekeriyâ. *Mu'cemu mekayisi'l-luğa I-VI*. Thk. Abdüsselam Muhammed Harun, Beyrut: Daru'l-İlm, 1979.
- İbn Kesîr**, Ebu'l-Fida İsmail. *Hadislerle Kur'an'ı Keri Tefsiri 1-tXVI*. Tercüme Bedreddin Çetiner, Bekir Karlığa, İstanbul: 1983.
- İbn Kuteybe**, Abdullah b. Müslim. *Edebu'l-kâtib*. Thk. Muhammed ed-Dâlî, Beyrut: 1985.
- İbn Mâce**, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid. *Sünen I-II*. İstanbul: 1992.
- İbn Manzûr**, Muhammed b. Mukrem. *Lisânü'l-Arab I-XV*. Beyrut: Daru ihyai'd-dürras, 1374.

- İbn Miskeveyh**, Ahmed b. Muhammed. *Tehzibü'l-Ahlâk*. Thk. Hasan Temim, Kahire: 1329.
- İbn Sinâ**, Ebû Ali el-Hüseyn b. Abdillâh b. Ali. *Risale fi'l-Birr Ve'l-İsm*. Trc. Gürbüz Deniz, Ankara: DİB Yayınları, 2015.
- İbnu'l Cevzî**, Ebü'l-Ferec Cemâluddin Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî. *Zadü'l-Mesir Fi-İlmi't-Tefsir*. Trc. Abdülvehhab Öztürk, İstanbul: Kahraman Yayınları, 200.
- İbnu'l-Esîr**, Mecduddin. *en-Nihâye fi Garîbi'l-Hadis ve'l-Eser*. Beyrut: 1963.
- Kınalızâde**, Ali Çelebi. *Ahlak-î Alâî*. Ankara: Fecr Yayınları, 2016.
- Kindî**, Ebu Yusuf Yakub bin İshâk el-Sebbah. *Felsefi Risaleler*. Trc. Mahmut kaya, İstanbul: Klasik Yayınları, 2014.
- Kurtûbî**, Muhammed b. Ahmed. *el-Camiul Ahkamil-Kur'an*. Kahire: Darü'l-Kütübü'l-Misriyye, 1964.
- Mâlik** b. Enes. *Muvatta*, İstanbul: 1992.
- Mâverîdî**, Ali b. Muhammed. *Edebu'd-Dünya ve'd-Din*. Trc. Ali Akın, İstanbul: Temel Neşriyat ve Dağıtım, 1979.
- Mukatîl** b. Süleyman, Ebu'l-Hasan Mukatîl b. Süleyman b. Beşir. *el-Vücuuh ve'n-nezair*. Trc. Ali Özer, İstanbul: İlmi Neşriyat, 1993.
- Mukâtil** b. Süleymân, Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleyman b. Beşir el-Ezdî el-Belhi. *et-Tefsîrü'l-kebir*. Terc. M. Beşir Eryarsoy, İstanbul: İşaret Yayınları, 2006.
- Mûsâ** Carullah. *Hatun*. Tercüme Mehmet Görmez, Ankara: Otto Yayınları, 2014.
- Müslim**, Ebu'l-Müslim b. El-Haccâc. *Sahih-i Müslim I-VIII*. Trc. Mehmed Sofuoğlu, İstanbul: İrfan Yayıncılık, 2013.
- Nesâî**, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb. *Sünenü'l-Kübrâ*. Beyrut: Muesse-setü'r-Risale, 2000.
- Öğüt**, Salim. "Mahrem" *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi I-XLIV*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2003.
- Öztürk**, Yaşar Nuri. *Kur'an'ı Kerim Ve Türkçe Meali*. İstanbul: Yeni Boyut, 2012.
- Râzî**, Muhammed b. Ebî Bekr. *Muhtârü's-Sihâh*. Thk. Mahmûd Hâtir, Beyrut: 1995.
- Râzî**, Ebû Bekr Muhammed bin Zekerıyyâ. *Felsefe Risaleleri*. Trc. Mahmut Kaya, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Razî**, Fahreddin b. Ömer. *et-Tefsirul Kebir (Mefatihü'l-Ğayb) I-XXXII*. Beyrut: Daru'l Fıkr, 1981.
- Sâbûnî**, Muhammed Ali. *Safvetü't-Tefasir*. Tercüme Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz, İstanbul: Ensar Yayınları, 1986.
- Sâmî**, Şemseddin. *Kamus-i Türki*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2004.
- Serahsî**, Şemsü'l-eimme Ebû Sehl Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed. *Mebisüt*. Trc. Mustafa Cevat Akşit, İstanbul: Gümüşev Yayınları, 2008.
- Şafak**, Ali. *Hukuk ve Emniyet Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Rehber Yayıncılık, 1992.
- Taberî**, Muhammed b. Cerir. *Cami'u'l-Beyan an Te'vili Ayi'l-Kur'an I-XXX*. 3. Baskı, Beyrut: Daru'l-Kütübü'l İlmiyye, 1968.

- Tabersî**, Ebu Ali el-Fadl b.el-Hasen. *Mecmau'l-Beyan fi Tefsiri'l Kur'an I-X*. Beyrut: Daru'l Fikr, 1414.
- Tirmizî**, Ebu İsa Muhammed b. İsa. *Sünenü't-Tirmizî t-x*. Mısır: 1968.
- Tûsî**, Nasuriddin. *Ahlâk-î Nâsirî*. Trc. Anar Gafarov, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2016.
- Yazır**, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh İstlâhları Kâmusu*. Trc. Sıtkı Gülle, İstanbul: Eser Neşriyat, 1997.
- Yazır**, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. 3. Baskı, İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1979.
- Zebîdî**, Muhammed Murtaza el- Hüseyinî. *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*. Kuveyt: 1965.
- Zemahşerî**, Ebu'l-Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed el Harizmi. *El-Keşşâf 'an Haka'iki Ğav'amidi't-Tenzil ve Uy'uni'l-Ekâvîl Fi Vucûhit-Te'vil (I-VI)*. Trc. Ömer Çelik, Sadreddin Gümüş, Muhammed Coşkun, İstanbul: Pasifik Yayınları, 2018.
- Zevzenî**, Ebû Abdillâh Hüseyin b. Ahmed. *Şerhu'l-Mu'allakâti's- seb'a*. Beyrût: 2005.